Je erf als nectarbron voor insecten

In het Noord-Friese Gytsjerk ligt mijn 17,5 are grote erf, dat vanaf 1981 vlindervriendelijk wordt beheerd. Het bestaat uit enkele graslandjes, een paar kleine stukjes akker en een oude (vroegere) appelhof met nog enkele resterende fruitbomen. Dit appelhof wordt omzoomd door een uit de krachten gegroeide houtsingel met onder andere esdoorn, els, berk, paardenkastanje, hazelnoot, vuilboom, vlier en hulst. Het erf, gelegen aan de Canterlandseweg met eiken-laanbomen, heeft veel landschappelijke structuur. In Vlinders verschenen eerder artikelen over het erf, het beheer en de vlinders (Nijland 1999, 2000, 2001, 2016; Uilhoorn 2002). Dit artikel laat zien hoe enkele soortgroepen insecten gedurende het jaar gebruikmaken van de aanwezige nectarplanten.

Tekst & foto's:
Freek Nijland

Beheer

Vanaf de jaren negentig is het erf in juni/juli gemaaid met de zeis en gehooid. Van september tot november is het erf begraasd door een shetlander. Behalve 25 jaarlijkse pakjes hooi zijn er geen voedingsstoffen naar het erf gebracht. De mest van het paard is op het erf verwerkt. Behalve enkele struiken en planten (weigelia, forsythia, bonte krokus) is de vegetatie inheems. Sinds de dood van de shetlander begin 2024 wordt het erf in het najaar grotendeels gemaaid. Het gewonnen hooi en het gemaaide gras worden daarna opgehaald door een zorgboerderij.

Onderzoek

Om de betekenis van de aanwezige bomen en planten voor insecten te onderzoeken heb ik in 2025 van maart t/m oktober dagelijks bij zonnig weer enkele soortgroepen voedselzoekende insecten geteld op een vaste route langs plekken met bloeiende nectarplanten. Dagvlinders, hommels, honingbijen en pluimvoetbijen zijn per soort op naam gebracht en geteld. Overige bijen en zweefvliegen zijn als groep geteld, waarvan een klein deel met Obsidentify op naam gebracht is. Andere soorten als vliegen, wespen en kevers zijn niet geteld.

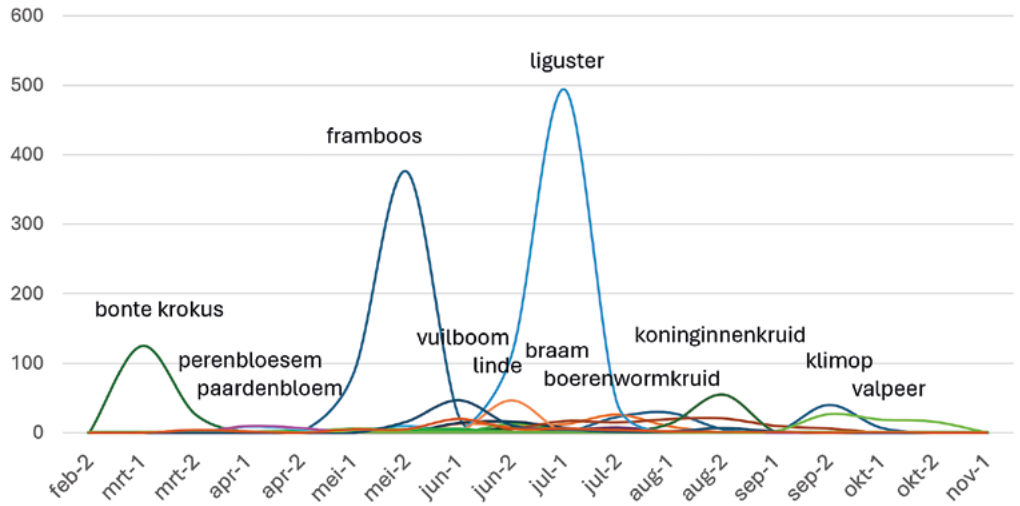


Bonte krokus op het erf.

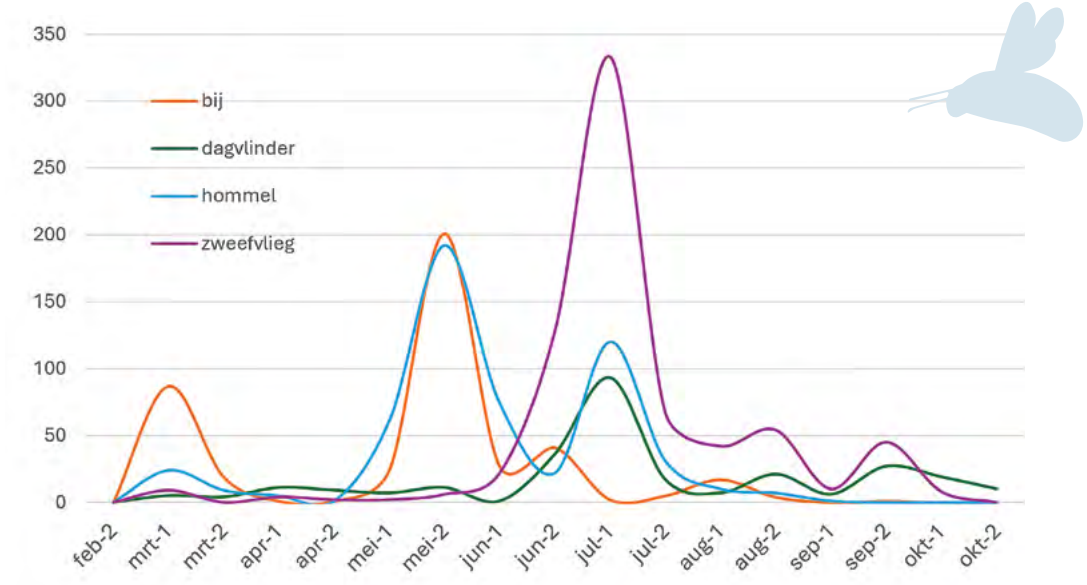
Bloembezoek

Drie nectarplanten blijken veruit de meeste insecten te trekken: bonte krokus in maart, framboos in mei/juni en liguster in juni/juli (figuur 1). Andere soorten nectarplanten kregen minder insectenbezoeken.

De bonte krokus is in maart met vele honderden bloemen vrijwel de enige nectarplant. Vooral honingbijen en aardhommel-koninginnen bezochten deze voorjaarsbloeiers (figuur 1). In april zijn het vooral paardenbloemen en de bloesem van de stoofpeer die insecten trekken. In mei trokken de bloeiende frambozen veel honingbijen en hommels, zoals aardhommel (complex), weidehommel en boomhommel. Vlinders en zweefvliegen werden er slechts spaarzaam gezien, drinkend van de 'onooglijke' bloempjes. In juni bloeit de forse linde volop. Daarop werden vooral honingbijen en hommels gezien, van de dagvlinders vrijwel alleen atalanta's. Ook de vuilboompjes trokken veel honingbijen en hommels. Half juni tot en met juli is de bloeitijd van liguster, waarvan een forse struikboom op het erf staat. De liguster trok een grote verscheidenheid aan diverse soorten insecten. Met het verdwijnen van de bloei van de drie toppers werd in augustus in de nectarbehoefte



Figuur 1. Top 12 van de bezochte nectarplanten en getelde aantallen bloembezoeken per halve maand. Overige bezochte nectarplanten zijn hier niet genoemd.



Figuur 2. Verdeling van de getelde voedselverzamelende insectengroepen per halve maand. Van de getelde bijen is 95% honingbij, 5% wilde bij.

voorzien door planten als braam, boerenwormkruid, koninginnenkruid en gewoon biggenkruid. Akkerkruiden zoals gele ganzenbloem en gewone klaproos trokken vooral zweefvliegen.

In september en oktober werden op de gevallen peren onder de honderdvijftienjarige St. Remy stoofpeer naast wespen en vliegen vooral dagvlinders als atalanta, gehakkelde aurelia en bont zandoogje gezien.

Insectenbezoek

De insectengroepen zijn verschillend verdeeld over het jaar (figuur 2). Foeragerende bijen, voornamelijk honingbijen, zijn vooral gezien van begin maart tot eind juni. Hommels zijn vooral gezien van mei tot in de loop van augustus. De dagvlinders, veelal tweede generaties, piekten van half juni tot eind juli. Zweefvliegen vormden de talrijkste getelde groep en foerageerden vooral van begin juni tot eind oktober. De meeste insectenbezoeken werden geteld op bloeiende bomen: esdoorn, liguster, linde, peer en vuilboom werden samen 817 keer bezocht. Ook struiken trokken veel insecten: braam, framboos en klimop zorgden samen voor 603 insectenbezoeken. De overige bezoeken werden gebracht aan bloeiende planten (475 insectenbezoeken op onder andere krokus, gewoon biggenkruid, koninginnenkruid, gewone klaproos). Van de boom gevallen stoofperen bleken naast vliegen en wespen zeer aantrekkelijk voor drie soorten vlinders (64 insectenbezoeken).

Soorten

Tabel 1 laat zien hoe gevarieerd de bloembezoeken van de insecten op het erf zijn. Meer dan de helft van alle getelde drinkende vlinders bleken atalan-

De inheemse wilde liguster *Ligustrum vulgare* komt in Nederland vooral voor als onderdeel van heggen. Vrijstaande bomen zie je niet veel. Voor insectensoorten is het een zeer belangrijke nectarplant die vooral in juni bloeit. De twintigjarige liguster op het erf is ongeveer vier meter hoog. Maar liefst 65% van alle bezoekende insecten waren zweefvliegen, maar ook hommels en dagvlinders werden veel op liguster aangetroffen. Zo bleek de boom zeer aantrekkelijk voor de atalanta, de dagpauwoog, de kleine vos en de gehakkelde aurelia. Wat dat betreft lijkt het vlinderbezoek op dat van vlinderstruik, die een maand later bloeit.



Bloeiende ligusterboom en gewoon biggenkruid in het graslandje met in de inzet aardhommel en blinde bij.

ta's. Liguster, linde en valperen waren hun favoriet. Het bont zandoogje, dat niet bekend staat als een stevige drinker, bleek vooral te drinken van de gevallen stoofperen. Twee soorten vlinders werden ook drinkend vastgesteld op hun waardplanten: klein geaderd witje op look-zonder-look en boomblauwtje op vuilboom. Op akkerkruiden werden geen vlinders aangetroffen.

Zweefvliegen waren te vinden op tal van nectarbronnen. Slechts enkele soorten zweefvliegen zijn op naam gebracht, maar de blinde bij was de dominante soort met naar schatting vaak meer dan de helft van alle individuen. Naast verschillende kruiden bleek liguster voor zweefvliegen de kampioen. Honingbijen waren tot begin juni talrijk op krokus, framboos en vuilboom. Daarna werden ze maar weinig aangetroffen. Wilde kleine bijtjes op bloemen werden slechts spaarzaam gezien. Hoewel rosse metselbijen op het erf nestelen in een insectenhotel, werden ze niet drinkend aangetroffen op nectarplanten. (Band) groefbijen werden gezien op gewoon biggenkruid en wormkruidbijen op boerenwormkruid. Hommels bezochten vooral framboos en vuilboom, met uitzondering van de aardhommel die zich op liguster veel liet zien. De akkerhommel bezocht van alle soorten hommels de meeste soorten nectarplanten.

Meer biodiversiteit in tuinen en erven?

Onderzoek op je eigen erf is intrigerend. Het laat je zien dat je het deelt met vele 'medebewoners'. Je kan een bijdrage leveren aan vergroting van de verscheidenheid aan planten en dieren om het huis heen. Een meer natuurlijk en slordiger beheer met minder maaien en meer inheemse planten is daarvoor een goede basis en zeker avontuurlijker. Het onderzoek richtte zich op enkele diergroepen (bijen/hommels, dagvlinders en zweefvliegen), maar al doende krijg je oog voor andere diergroepen op het erf. Met name allerhande soorten wespen. Behalve limonadewespen en hoornaars komen ook andere opvallende wespen in beeld zoals de Franse veldwesp en de gewone vliegendoder.

Voor vlinders is het belangrijk dat er ook waardplanten op het erf aanwezig zijn. Op het erf staan bijvoorbeeld vuilboom, grote brandnetel, veldzuring, pinksterbloem, look-zonder-look, raket en veel soorten grassen. Ook op kleinere erven en tuintjes kan wat extensiever beheer met inheemse planten al veel impact hebben. Probeer bijvoorbeeld het gazon eens niet te maaien vóór 1 juli. Je zal merken hoeveel soorten plantjes er 'opeens' gaan bloeien en wat daarop allemaal op afkomt.

Tabel 1. Getelde insectenbezoeken op bloeiende planten, struiken, bomen en valperen. Getoond zijn de soorten waarvan minimaal 10 bezoeken zijn vastgesteld. Aanwezigheid bloemen: zeer talrijk, matig talrijk, schaars.

Plant/insect	aardhommel	akkerhommel	atalanta	bont zandoogje	boomblauwtje	boomhommel	dagpauwoog	gehakkelde aurelia	honingbij	klein geaderd witje	klein koolwitje	kleine vuurvlinder	weidehommel	wilde bij	zweefvlieg	overig	totaal
boerenwormkruid		1			4							2		12	37	1	57
braam	29	8	1			2			6	4			2		19	2	73
esdoorn		2							4				1		4		11
framboos	11	**135**	1	3		53		1	**211**				70		2		**487**
gele ganzenbloem															16		16
gewone klaproos	4								3					1	28	1	37
gewoon biggenkruid		3							1	3	2	3		8	66	5	91
klimop															47		47
knoopkruid		7												1	2	2	12
koninginnekruid	1				1					3	2	5		2	52	3	69
krokus	27	1					1	1	**106**				3		9	4	152
liguster	72		61				23	5	11		4				**459**	13	**648**
linde	7		12			1	1		20						6	2	49
look-zonder-look		2							1	4			2		2	1	12
paardenbloem		1					5	1		1	3					4	15
perenbloesem	2	3		2			1		2	1					6		17
valpeer			45	9				4									58
vuilboom		7			5	19			31				19	1	6		88
overig	7	19				3	1	1	4	6	2	2	1		21	1	68
totaal	**160**	**189**	**120**	14	10	78	32	13	**400**	22	13	12	98	25	**782**	39	**2007**



Drinkende atalanta's op gevallen peren en schillen.